

ЗАЛІЗОРУДНА ПРОМИСЛІВІСТЬ — галузь [гірничої промисловості](#), підприємства якої видобувають [залізні руди](#) та попередньо обробляють їх — подрібненням, сортуванням, збагаченням, усередненням, окискуванням концентрату та дрібної фракції шляхом агломерації або огрудкування. З. п. — сировинна база чорної металургії. Продукція галузі: підготовлена залізорудна сировина для виплавлення чавуну — сортова залізна руда, агломерат, котуни; залізоруд. концентрат, подрібнена руда для виробництва агломерату, кускова залізна руда з високим вмістом металу (56–64 %) й незнач. кількістю шкідливих домішок для сталеплавиль. виробництва. Добування заліз. руди на території України, зокрема у Пн. Причорномор'ї, було відоме вже у 8–7 ст. до н. е. Її добували за допомогою коловоротів силою води; метал одержували у примітив. горнах і домнах сиродутим способом, а потім очищували проковуванням у кузнях. За часів Київ. Русі розпочато розробку заліз. болот. і озер. руд. Залізорудне виробництво на Русі було поширене насамперед на Київщині, Чернігівщині, Волині, менше в Галичині та на Закарпатті. Залізну руду кращої якості завозили з альпій. країн і Угорщини. Наприкінці 18 ст. постали перші невеликі доменні печі, що й спричинило на короткий час зростання залізоруд. виробництва, передусім на Волині й Київ. Поліссі. Спустошення лісів, брак палива, недостатня кількість дешевої робочої сили (1861 скасовано кріпацтво), конкуренція З. п. Уралу спричинили зменшення там рудень (наприкінці 18 ст. — 500, 1836 — 153, 1853 — 61). З тих самих причин занепало залізорудне виробництво в Галичині, на Закарпатті й Буковині. Пром. видобування заліз. руд з укр. надр проводиться від 2-ї пол. 19 ст. Якщо до серед. 19 ст. осн. р-ном розробки заліз. руди Рос. імперії був Урал, то наприкінці 19 ст. стала Україна. Перші великі рудники у серед. 19 ст. збудовано на Керчен. п-ові (нині АР Крим, див. [Керченський залізорудний басейн](#)). 1881 у межах [Криворізького залізорудного басейну](#) закладено потужний рудник «Саксагань». Бурхливий розвиток З. п. у Рос. імперії був взаємопов'язаний з інтенсив. будівництвом залізниць, маш.-буд. і металург. заводів. Розвитку укр. З. п. сприяло сполучення 1884 Катеринин. залізницею Кривого Рогу (нині місто Дніпроп. обл.) з Донбасом і Придніпров'ям. Невелика відстань від моря й Дніпра дозволила вивозити руду водним шляхом. До 1917 значна частина підприємств З. п. належала іноз. капіталу. 1913 видобуток руди у Криворіз. бас. становив 6388 тис. т (69 % заг.-рос.), у Керчен. бас. — 480 тис. т. 1916 у Криворіжжі працювало 45 рудників. У зв'язку з форсованою сталін. індустріалізацією Криворіз. і Керчен. залізорудні бас. перетворено на потужні гірн.-пром. р-

ни. На відбудованих рудниках Кривбасу після воєн. дій 1918–20 рівня видобутку руди 1913 досягнуто 1920. У міжвоєнні роки там повністю здійснено перехід з відкритої розробки багатих руд до підземної. 1933 у Кривбасі діяло 11 великих рудників. 1932–39 на базі Kamiш-Бурун. і Ельтиген-Ортел. родовищ бурих залізняків і Краснопартизан. родовища флюсових вапняків збудовано [Kamiш-Бурунський залізорудний комбінат](#) (нині не працює). Під час нім.-фашист. окупації України підприємства З. п. зруйновано. Видобуток заліз. руди досяг рівня 1940 у Кривбасі 1950, Керчен. бас. — 1952. У 1950–60-х рр. в Україні прослідковувався черг. інтенсив. розвиток гірн.-добув. підприємств. Швидке нарощування потужностей підприємств чорної металургії викликало необхідність збільшення виробництва залізоруд. сировини з високим вмістом заліза. З цією метою розпочато експлуатацію бідних залізистих (магнетитових) кварцитів, що розробляють відкритим способом зі збагаченням. Вже 1963 Україна виробляла 54,6 % залізоруд. продукції від заг. виробництва СРСР, на поч. 1970-х рр. забезпечувала 14 % світ. виробництва і 43 % союз. видобутку товар. заліз. руди, 1978 досягла макс. обсягу — 126,4 млн т залізоруд. продукції. У подальшому виробництво поступово знижувалося до мінімального, 1999 воно склало 47,9 млн т. Завдяки реалізації низки організац., тех. заходів і держ. підтримці наприкінці 1999 вдалося стабілізувати роботу гірн.-добув. підприємств і забезпечити поступове нарощування виробництва товар. продукції. Нині осн. р-ном З. п. є Криворіз. залізоруд. бас., який дає понад 90 % видобутку заліз. руди. У його межах працюють ВАТ [«Криворізький гірничо-збагачувальний комбінат окиснених руд»](#) (побл. м. Долинська Кіровогр. обл.), [«Інгuleцький гірничо-збагачувальний комбінат»](#), [«Суха Балка»](#), [«Південний гірничо-збагачувальний комбінат»](#), [«Північний гірничо-збагачувальний комбінат»](#), [«Центральний гірничо-збагачувальний комбінат»](#), об'єдн. «Кривбасруда», гірн.-збагачувал. комплекс (Гірн. департамент, раніше — Новокриворіз. гірн.-збагачувал. комбінат) комбінату [«Криворіжсталь»](#) (в усіх осн. пром. центр — Кривий Ріг). Важливим гірн.-пром. р-ном є Керчен. залізоруд. бас. В Україні також знаходяться [Кременчуцький залізорудний район](#) (ВАТ [«Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат»](#), м. Комсомольськ Полтав. обл.), [Білозерський залізорудний район](#) (ЗАТ [«Запорізький гірничо-збагачувальний комбінат»](#), м. Дніпрорудне Василів. р-ну Запоріз. обл.), [Приазовський залізорудний район](#) (родовища не експлуатують). Ступінь концентрації виробленої продукції: неагломерована залізна руда — об'єдн. «Кривбасруда» — 43 %, ЗАТ «Запоріз. гірн.-

збагачувал. комбінат» — 27 %, БАТ «Суха Балка» — 17 %, «Криворіжсталь» — 13 %; залізоруд. концентрат — БАТ «Інгулец. гірн.-збагачувал. комбінат» — 23 %, БАТ «Пн. гірн.-збагачувал. комбінат» — 22 %, БАТ «Полтав. гірн.-збагачувал. комбінат» — 17 %, БАТ «Пд. гірн.-збагачувал. комбінат» — 14 %, «Криворіжсталь» — 14 %, БАТ «Центр. гірн.-збагачувал. комбінат» — 10 %; залізоруд. агломерат (серед гірн.-збагачувал. комбінатів) — «Пд. гірн.-збагачувал. комбінат» — 100 %; залізорудні окатиші — БАТ «Пн. гірн.-збагачувал. комбінат» — 49 %, БАТ «Полтав. гірн.-збагачувал. комбінат» — 41 %, БАТ «Центр. гірн.-збагачувал. комбінат» — 10 %. Найбільші експортери заліз. руди (млн т): Австралія (186,1), Бразилія (184,4), Індія (55), Канада (27,1), ПАР (24,1), Україна (20,2), РФ (16,2), Швеція (16,1), Казахстан (10,8); імпортери (млн т): Китай (148,1), Японія (132,1), Пд. Корея (41,3), Німеччина (33,9), Франція (19,0), Велика Британія (16,1), Тайвань (15,6), Італія (15,2), Нідерланди (14,7), США (12,5). За даними Геол. служби США, світ. видобуток 2007 становив 1,93 млрд т (на 7 % більше порівняно з поперед. роком). Китай, Бразилія та Австралія забезпечують дві третіх видобутку, а разом з Індією та РФ — 80 %. Україна видобуває бл. 50 % заліз. руд у СНД. 2000–07 товарні обсяги експорту залізоруд. продукції з України перевищили 154 млн т. Гол. укр. експортні ринки (66 %): Словаччина, Чехія, Польща, Австрія. Відповідно до Держ. програми розвитку і реформування гірн.-металург. комплексу України заплановано збільшення виробництва товар. заліз. руди до 2011 до 91,7 млн т на рік. Проблеми розвитку З. п. вивчають Інститут геол. наук НАНУ (Київ), інститут «Кривбаспроект» (Кривий Ріг).

Фотоілюстрації

Рекомендована література

1. Кеппен А. Материалы для истории и статистики железной промышленности России. С.-Петербург, 1896;
2. Железородная промышленность Южной России (в 1901–15). Х., 1902–16;
3. Оглобин О. До історії металургійної промисловості на Правобережній Україні // Архів Рад. України. 1932. Ч. 1–2;
4. Малахов Г., Шостак А., Стариков Н. История горного дела в Криворожском бассейне. К., 1956;
5. Гірнична промисловість України. К., 1957;
6. Железородная промышленность Украинской ССР: Тех. экон. обзор. К., 1964;
7. Варгатюк П. Л., Дольчук А. В. Рудна скарбниця Півдня. Дн., 1966;
8. Куликов Я. П. Криворожский железорудный бассейн – мощная сырьевая база черной металлургии Советского союза // ГорЖ. 1967. № 7;
9. Афонин В. Г., Нестеров П. Г. Сырьевая база черной металлургии Украинской ССР. К., 1974;
10. Орловський Б. М. Залізорудна промисловість України в дореволюційний період: Істор.-екон. нарис. К., 1974;
11. Терещенко Н. А., Щукин А. Г. Развитие металлургии на Украине за 60 лет Советской власти. К., 1977;
12. Ширяев П. А., Ярхо Е. Н., Борц Ю. М. Металлургическая и экономическая оценки железной базы СССР. Москва, 1978;
13. Развитие металлургии в Украинской ССР. К., 1980.

Л. С. Галецький

Бібліографічний опис:

Залізорудна промисловість / Л. С. Галецький // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2010. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-14778>. – Останнє поновлення : 2023.

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України (докладніше).